

Een militair op de troon?

Koning Lodewijk en de strijdkrachten

JOS GABRIËLS

*Wie de geschiedenis van Hollands Koning vóór de troonsbestijging nagaat,
ziet zich veel verklaard, wat hem tevoren raadselachtig scheen.*
Vincent Loosjes¹

Een beroepsmilitair

Het wordt vaak vergeten, maar Louis Bonaparte, die invalide hypochonder, die romantische dweper, die gemankeerde literator, was naar opleiding en beroep een legerofficier. Het was Napoleon die hem voorbestemde tot en voorbereidde op het soldatenleven, toen hij – zelf nog een armlastige artillerieluitenant – zijn negen jaar jongere broer onder zijn hoede nam. Naarmate Napoleons carrière in het republikeinse leger een steeds hogere vlucht nam, kon Louis, na een wat onduidelijke en in ieder geval niet voltooide opleiding aan de artillerieschool van Châlons-sur-Marne,² op verschillende oorlogstonelen militaire ervaring opdoen. Zo was hij als achttienjarige adjudant toegevoegd aan de generale staf van opperbevelhebber Bonaparte tijdens diens veldtochten in Noord-Italië in 1796-1797 en in Egypte in 1798.

Tot tevredenheid van Napoleon streed Louis in verscheidene veldslagen met opvallende doortastendheid en dapperheid in de voorste gelederen. Maar zijn daden misten overtuiging en ambitie. Hij vocht uit plichtbesef, omdat zijn broer het van hem verwachtte. Omdat hij te fijnbesnaard was voor het militaire bestaan, vervulden de geweldsuitbarsting op het slagveld en, daarbuiten, het plunderen en platbranden, het moorden en verkrachten door de ondervoede en ongedisciplineerde soldateska, hem weldra met een diepe walging.³

Als adjudant diende Louis zijn broer aanvankelijk in de rang van luitenant van de artillerie. In augustus 1796 mocht hij dit wapen verruilen voor de cavalerie en werd hij door de machthebbers in Parijs benoemd tot ritmeester van het 5de Regiment Huzaren. Tijdens de Italiaanse veldtocht was hij echter zeer

¹ V. Loosjes, *Louis Bonaparte. De Koning van Holland* (Amsterdam 1888), 120.

² D. Labarre de Raillcourt, *Louis Bonaparte (1778-1846), Roi de Hollande. Frère et père d'empereurs* (Parijs 1963), 34.

³ L. Bonaparte, *Documens historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande* (3 Vol.; Brussel 1820) I, 45. Vgl. Ibidem III, 339.

Kolonel van het 5de Regiment Dragonders, gebaseerd op een gouache/aquarel van Carle Vernet (1758-1836); Parijs, Musée de l'Armée (uit: C. Vernet Uniforms of Napoleon's army, Londen 2002).

onder de indruk gekomen van het 5de Regiment Dragonders, en met de officieren ervan was hij tussen de gevechten door veelvuldig opgetrokken. Na zijn vroegtijdige terugkeer uit Egypte vroeg Louis daarom om overplaatsing naar deze eenheid, 'où il veut' – zoals hij het zelf uitdrukte – 'rejoindre ses anciens camarades et amis'.⁴ Aldus werd hij in juni 1799 tot ritmeester en een maand later – op speciaal verzoek van generaal Bonaparte – tot majoor bij dit regiment benoemd. Toen Napoleon na de staatsgreep van *Brumaire* de macht in Frankrijk in handen kreeg, bevorderde hij zijn broer onmiddellijk tot kolonel van het 5de Dragoniers. Zodoende kwam Louis in januari 1800 op 21-jarige leeftijd aan het hoofd te staan van – op papier althans – zo'n duizend officieren en manschappen.

Dragonderkolonel

De vijf jaren die volgden – de jaren van Napoleons Consulaat – zouden de gelukkigste worden in Louis Bonapartes tragische leven. Afgezien van een kortstondige observatietaak in de strijd tegen de royalistische opstandelingen in Normandië begin 1800 en een vreedzame cavalcade door Spanje aan het eind van

4 Labarre de Raillicourt, *Louis Bonaparte* (noot 2), 58.

de zogeheten Sinaasappeloorlog in 1801 hoefde het 5de Dragonders niet in actie te komen. Bovendien werden Louis' eskadrons meestentijds in of bij de hoofdstad gekazerneerd, zodat hij de nodige tijd kon doorbrengen bij verwanten en vrienden in Parijs of op zijn nabijgelegen landgoed. Verder verbleef hij geregeld in kuuroorden in de hoop er verlichting te vinden voor zijn vele kwalen.

Hieruit mag overigens niet de conclusie worden getrokken dat de jonge kolonel het contact met zijn officieren en manschappen vermeed. Integendeel, tussen 1799 en 1804 vond hij in zijn eigen regiment een thuis en een familie. Want Louis was dan wel geen ijzervreter, de bevelvoering over een regiment in vredestand beviel hem opperbest. Hij voelde zich prettig bij zijn officieren en genoot, zoals hij zelf zei, van de kameraadschap en de solidariteit. Dat zijn manschappen hem aanspraken als 'mon colonel', gaf hem zelfrespect en het gevoel werkelijk bij de eenheid te behoren waarvoor hij verantwoordelijk was.⁵

Afgezien van deze sociale functie appelleerde het bestaan als regimentscommandant ook aan Louis' liefde voor decorum, voor pracht en praal, voor uiterlijk vertoon. Om die reden is hij later wel een gemankeerde aristocraat of zelfs een verkapte royalist genoemd.⁶ De in strakke formatie paraderende ruiters, de marsmuziek met trommels en trompetten, de schittering en glans van uniformen en uitrusting: Louis vond het allemaal prachtig en probeerde het nog mooier te maken. Als kolonel stak hij veel tijd in het opstellen van nieuwe regels en bepalingen om de onberispelijkheid en discipline van zijn eenheid steeds verder aan te scherpen. Tevens bemoeide hij zich in uiterste detailzucht met de uitmonstering van de troepen. Spoedig gold het 5de Dragonders als een elitekorps.⁷

Deze idylle zou niet lang duren. Tot grote woede en verdriet van Louis bevorderde de Eerste Consul hem in maart 1803 tot brigadegeneraal van de Dragonders. Hortense de Beauharnais beschrijft in haar *Mémoires* de buitenproportionele reactie die deze promotie bij haar echtgenoot teweegbracht en hoe hij hemel en aarde bewoog om, ook met zijn nieuwe rang, het commando over zijn geliefde regiment te mogen behouden. Uiteindelijk stemde Napoleon toe, zodat Louis – óók als generaal – 'mon colonel' kon blijven.⁸ Het bleek niet meer dan een kortstondig uitstel. Een nieuwe bevordering in april 1804, ditmaal tot divisiegeneraal, betekende dat hij het commando over het 5de Dragonders nu definitief moest opgeven.

5 A. Desfeuilles, 'Louis Bonaparte, chef de brigade du 5e Dragons', in: *Bulletin des Anciens du 5e Dragons*. Supplement (jan. 1955).

6 Bijv. Labarre de Raillcourt, *Louis Bonaparte* (noot 2), 36, 67.

7 Labarre de Raillcourt, *Louis Bonaparte* (noot 2), 91-92.

8 J. Hanoteau (ed.), *Mémoires de la Reine Hortense* (Parijs 1927), 86. Vgl. Baron de Coston, *Lettres de Louis Bonaparte, Roi de Hollande, à Mésangère (de Valence)* (Lyon 1889), 33; vgl. F. Masson, *Napoléon et sa famille* (13 dln., Parijs 1897-1919) II, 356-357.

Connétable de France

Het jaar 1804 bracht voor Louis Bonaparte meer veranderingen. Toen Napoleon zich op 18 mei liet uitroepen tot keizer van de Franse Republiek, werden ook Louis en zijn naaste familieleden prins en prinsessen ‘van den bloede’. Tegelijkertijd benoemde Napoleon hem tot een van de zes grootdignitarissen van het keizerrijk. Louis kreeg de waardigheid van *Connétable de France* (‘Kroonveldheer’). Deze honoraire en ceremoniële functie – die herinneringen opriep aan de dagen van Du Guesclin en De Montmorency – werd vanwege haar militaire karakter door Napoleon welbewust toevertrouwd aan de enige van zijn broers met een carrière in het leger. Louis liet het gelaten over zich heen komen, en zonder enthousiasme vervulde hij de bijbehorende representatieve plichtplegingen, zoals het afnemen van eden van generaals, het uitreiken van vaandels en het leggen van eerste stenen van kazernes.⁹

De jaren 1804 tot 1806 waren voor Louis weinig aangenaam. Hij voelde zich nutteloos, zonder echte taak of verantwoordelijkheid: een decorstuk in de entourage van zijn almachtige broer.¹⁰ Wel vond hij enige steun in zijn naaste omgeving. Reeds als kolonel had Louis de beschikking over enkele adjudanten, en toen hij vanaf 1803 de generaalsrangen bereikte, breidde hun aantal zich sterk uit. Wie er als zodanig werden aangesteld, mocht hij – zoals te doen gebruikelijk¹¹ – zelf bepalen. Ook Louis koos daartoe bevriende officieren uit, vooral uit de dragonderregimenten, en in de eerste plaats natuurlijk uit het 5de. Naast de generale staf, die hem als opperofficier terzijde moest staan, werd Louis als prins en grootdignitaris geacht ook nog een hofhouding te voeren. Voor dit *maison civile* rekruteerde hij voor een deel uit dezelfde groep dragonderofficieren die hij ook voor zijn *maison militaire* aan zich had verbonden.

Toen in juni 1806 Lodewijk – zoals hij voortaan heette – koning van Holland werd, vroeg hij deze adjudanten en hoffunctionarissen met hem mee te gaan naar Den Haag. Vrijwel allen gaven aan dit verzoek gehoor, niet in de laatste plaats vanwege de bevordering in rang die dit met zich bracht. Zo vergezelden twee bevriende dragonderofficieren, De Broc en De Caulaincourt, ieder kolonel van een eigen regiment, hem om respectievelijk opperhofmaarschalk en opperstalmeester in zijn nieuwe koninklijke hofhouding te worden. Beiden kregen binnen anderhalve maand na aankomst de rang van generaal-majoor in het Hollandse leger.¹² Tevens zorgde Lodewijk dat ook aan andere Franse legerof-

9 N. Gotteri, *Grands dignitaires, ministres et grands officiers du Premier Empire. Autographes et notices biographiques* (Parijs 1990), 12; Ch.O. Ziesenis, *Napoléon et la cour impériale* (Parijs 1980), 114-117.

10 Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) I, 124.

11 V. Rolin, *Les aides de camp de Napoléon et des maréchaux sous le Premier Empire, 1804-1815* (Z.pl., 2005), 39.

12 Armand-Louis baron de Broc (1772-1810): majoor in het 5de Regiment Dragoners (1803-1805); kolonel van het 13de Regiment Dragoners (1805-1806); adjudant van Louis Bonaparte (1804-1806); opperhofmaarschalk van koning Lodewijk (1806-1808); generaal-majoor in het Hollandse leger (1806-1808). Auguste-Jean-Gabriel baron de Caulaincourt (1777-1812): kolonel van het 19de Regiment Dra-

Tabel 1 *Adjudanten van koning Lodewijk 1808-1809*

Legerrang: ¹	Naam: ¹	Benoemd in: ²	Herkomst: ²
Generaal-majoor	E.J. Travers	1808	Frans: ex 5 ^{de} Dragonders
Generaal-majoor	C.R.T. Krayenhoff	1806	Hollands
Generaal-majoor	L.J. Vichery	1806	Hollands
Schout-bij-nacht	J.A.B. Bloys van Treslong	1806	Hollands
Schout-bij-nacht	A.A. Buyskes	1807	Hollands
Kolonel	A.E. Donnat	1804	Frans: ex 5 ^{de} Dragonders
Kolonel	A. Morio de l'Isle	1804	Frans: ex 5 ^{de} Dragonders
Kolonel	L.J.X. Vézier	1806	Frans: ex 5 ^{de} Dragonders
Kolonel	D.I. Bode	1806	Hollands
Kolonel	C.H.W. Anthing	1808	Hollands
Majoor	H.J.B. Marguerye	1806	Frans: ex 5 ^{de} Dragonders

¹ *Koninklijke almanak voor den jare 1808* (Amsterdam z.pl.), 100; *Koninklijke almanak voor den jare 1809* (Amsterdam z.pl.), 16.

² J.M.G.A. Dronkers, *De generaals van het Koninkrijk Holland, 1806-1810* (Den Haag 1968); idem, *De admiraals van het Koninkrijk Holland, 1806-1810* (Den Haag 1967); D. en B. Quintin, *Dictionnaire des colonels de Napoléon* (Parijs 1996).

ficiëren een plaats werd toebedeeld in het omvangrijke civiele en militaire huis dat hem als koning terzijdestond. Officiëren uit het 5de Regiment Dragonders namen daarbij opnieuw een prominente plaats in (zie tabel 1).¹³

Lodewijk nam behalve een deel van zijn Franse militaire omgeving ook de waardigheid van *Connétable de France* mee naar Holland. In de Grondwet van het koninkrijk die hij zijn broer meegaf, liet Napoleon in artikel 22 opnemen: 'De Koning van Holland zal altoosdurend Groot Dignitaris van het Keizerrijk zijn, onder den titel van Connetable'.¹⁴ Dat de keizer daarmee ook een militaire bedoeling had, zou men kunnen afleiden uit de woorden waarmee hij zijn broer, voor zijn vertrek, bij zijn proclamatie als koning van Holland officieel toesprak:

La dignité de connétable de l'Empire [...] vous retracera les devoirs que vous avez à remplir envers moi, et l'importance que j'attache à la garde des places fortes qui garantissent le nord de mes États et que je vous confie.¹⁵

gonders (1801-1806); opperstalmeester van Louis Bonaparte (1804-1807); generaal-majoor in het Hollandse leger (1806-1808) (J.M.G.A. Dronkers, *De generaals van het Koninkrijk Holland, 1806-1810* (Den Haag 1968), 65-66, 91-92).

¹³ F. Dumonceau, eerste luitenant in de Gardécavalerie, maakt melding van een bezoek aan Den Haag in het voorjaar van 1807 van drie officieren van het Franse 5de Regiment Dragonders, die hun voormalige kolonel kwamen feliciteren met zijn koningschap. Lodewijk ontving hen echter nogal koel, omdat hij hen ervan verdacht alleen maar uit te zijn op een officiersplaats in het Hollandse leger, met de daarbijbehorende voordelen (J. Puraye (ed.), *Mémoires du général comte François Dumonceau* (3 Vol.; Brussel 1958-1963) I, 234-235).

¹⁴ L. de Gou, *De staatsregeling van 1805 en de constitutie van 1806. Bronnen voor de totstandkoming* (Den Haag 1997), 678.

¹⁵ De Gou, *Staatsregeling* (noot 14), 536-537. In zijn mededeling over Lodewijks koningschap aan de Franse Senaat legde Napoleon nog meer nadruk op dit veiligheidsaspect: 'Sous le point de vue militaire, la Hollande possédant toutes les places fortes qui garantissent notre frontière du nord, il importait à la sûreté de nos états que la garde en fût confiée à des personnes sur l'attachement desquelles nous ne puissions concevoir aucun doute' (geciteerd in: Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) I, 133).

Het is evenwel de vraag in hoeverre hierbij voor Napoleon de theorie zwaarder woog dan de praktijk. Waarschijnlijk zorgde de snel verslechterende verhouding tussen de twee broers voor een inflatoire tendens, waarbij de keizer het *Connétable*-schap van Lodewijk steeds meer ging zien als een moreel dwangmiddel dan als een voorwaarde of een garantie voor rechtstreekse militaire bijstand. Zo werd in het jaar voorafgaand aan zijn troonsbestijging, tijdens de Austerlitz-veldtocht van 1805, aan Lodewijk, juist als *Connétable*, het militair gouverneurschap van Parijs, inclusief het commando over alle troepen binnen de 1ste territoriale divisie, opgedragen. In dezelfde hoedanigheid kreeg hij daar enkele weken later ook nog het opperbevel over het Noorderleger bij.¹⁶

Vier jaar later echter, tijdens de Britse invasie van Zeeland in de zomer van 1809, reageerde Napoleon geheel anders. De keizer stond op dat moment met de *Grande Armée* aan de Donau, waar hij zojuist in een uiterste krachtsinspanning de Oostenrijkers bij Wagram had verslagen. Toen hij vernam dat zijn plaatsvervangers in Parijs het in hun hoofd hadden gehaald koning Lodewijk, in zijn hoedanigheid van *Connétable de France*, het commando toe te vertrouwen over de haastig in het veld gebrachte troepen, reageerde Napoleon furieus. Hij verweet hun

une ignorance absolue de nos constitutions [qu'on] a pensé que la dignité de connétable donnait le droit de commander mes armées; que c'est une erreur de six cents ans de date; que les princes et les grands dignitaires ne sont rien; que le connétable n'est pas comme autrefois un vieux soldat chef de l'armée; que cette dignité est purement civile

De *Connétable* zou, met andere woorden, geen directe militaire bevoegdheden hebben. Sterker nog, zo draafde Napoleon door, hij had nog niet eens het recht om bevelen te geven aan de schildwachten die voor zijn deur stonden!¹⁷

Een wispelturige koning

Toen Napoleon hem in augustus 1809 al na vier dagen als opperbevelhebber liet vervangen door een Franse maarschalk, ervoer Lodewijk dit als een diepe vernedering. Toch zal hij daarover diep in zijn hart niet rouwig zijn geweest, gezien zijn reeds gesignaleerde afkeer van de oorlogvoering. Volgens zijn eigen *Documens historiques* sloot hij in dit opzicht aan bij de Hollandse volksaard. De dienstplicht heeft hij vooral om die reden – ondanks de keizerlijke druk en dreigementen – tijdens zijn vierjarige bewind nooit ingevoerd.

In diezelfde *Documens historiques* constateert Lodewijk wel een verschil in de wijze waarop de koning en zijn onderdanen tegen de twee krijgsmachtdelen

¹⁶ Masson, *Napoléon et sa famille* (noot 8) III, 137, 146.

¹⁷ Napoleon aan J.J.R. de Cambacérès, 16-8-1809 (in: *Correspondance de Napoléon Ier* (32 dln.; Parijs 1858-1870) XIX, 349). Masson, *Napoléon et sa famille* (noot 8) IV, 348, noemt de inhoud van deze brief strijdig met Napoleons eigen woorden bij Lodewijks proclamatie tot koning.

aankeken. Het leger, zo schreef hij, stond bij de Hollanders traditioneel in veel lager aanzien dan de marine. De vloot is voor dit volk immers een macht 'dont la liberté n'a rien à redouter et le commerce a besoin'.¹⁸ Toch besloot de koning al onmiddellijk bij zijn aantreden in 1806 – door de slechte financiële situatie gedwongen tot het maken van een keuze – de aandacht te richten op de landstrijdkrachten. Hij was van mening dat de vorming van een relatief sterk en zelfstandig leger – 'une armée nationale' – de beste mogelijkheid zou bieden voor de onafhankelijkheid van Holland.¹⁹ Lodewijk besloot daarom de begroting van het departement van Oorlog zoveel mogelijk te ontzien en vooral op de marine te bezuinigen. Dit kwam hem te staan op strenge terechtwijzingen van de Franse keizer, voor wie de noordelijke vazalstaat mede als leverancier van schepen en schepelingen van groot belang was. Napoleon gaf zijn vertrouwen in Den Haag, minister van Marine Carel Hendrik VerHuell, opdracht zijn broer op andere gedachten te brengen. VerHuells argument dat het maritieme Holland bij het op het continent gerichte Frankrijk 'meer geëerbiedigd werd met 20 linesschepen dan met 50 regimenten van linie', legde de koning echter naast zich neer. Lodewijk offerde alles op aan zijn legertje, met funeste gevolgen voor de schatkist.²⁰

Deze welbewuste keuze voor de landstrijdkrachten betekende overigens niet dat de koning dienaangaande een vastomlijnde politiek voerde. Behalve de financiële beperkingen en Napoleons exorbitante bondgenootschappelijke eisen, waren het vooral Lodewijks ongedurigheid en wispelturigheid die dit onmogelijk maakten.²¹ Tussen 1806 en 1810 vaardigde de Hollandse 'prince-girouette' maar liefst 123 militaire decreten uit, zonder veel samenhang en consistentie, die dan ook op velerlei terrein tot volgestrekte chaos leidden.²²

Zo besloot de koning in september 1806 om bezuinigingsredenen de artillerie en de genie tot één korps te verenigen. Hij deed dit tegen het advies van zijn generaals en ambtenaren in, want deze wapens – hoewel beide technisch van aard – stonden vanouds in alle Europese legers als kat en hond tegenover elkaar. De fusie liep dan ook al spoedig uit op een debacle, waaraan tussentijdse reorganisaties van het korps nog het hunne bijdroegen.²³ In 1806 had Lodewijk ook

18 Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) I, 188-189. Vgl. Q.M.R. VerHuell, *Het leven en karakter van Carel Hendrik Graaf VerHuell, uit nagelaten aanteekeningen en andere authentieke stukken* (2 dln., Amsterdam 1847) II, 53, 94-95.

19 Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) I, 217, 219.

20 VerHuell, *Leven en karakter* (noot 18) II, 62-64, 68, 74, 94-95, 135. De ondergeschiedte positie van de vloot moge blijken uit het feit dat in Lodewijks Staatsraad de sectie Marine in maart 1807 werd samengevoegd met die van Oorlog en dat het departement van Marine in december 1807 werd ondergebracht bij dat van Koophandel en Koloniën (C.N. Fehrmann, *Onze vloot in de Franse tijd. De admiralen De Winter en VerHuell* (Den Haag 1969), 100).

21 J.A. Sillem, *Dirk van Hogendorp (1761-1822), naar grootendeels onuitgegeven bronnen bewerkt* (Amsterdam 1890), 183-184.

22 M. van der Hoeven, *Van de Weser tot de Weichsel. Het leger van het Koninkrijk Holland en de Duitse veldtochten van Napoleon 1806, 1807 en 1809* (Amsterdam 1994), 15.

23 C.H. van Meijgaard, *De genie in de Bataafs-Franse tijd. De geschiedenis van het Korps Ingenieurs, het Korps Pontonniers, het Korps Mineurs en Sappeurs* (Wezep 1995), 46-50; P. Mélon, *Le général Hogendorp. Gouverneur à Java, aide de camp de Napoléon Ier, ermite à Rio de Janeiro* (Parijs 1938), 87-88.

de afzonderlijke officiersopleidingen van deze twee wetenschappelijke wapens samengebracht in één artillerie- en genieschool te Amersfoort. Daarnaast werd een jaar later in het voormalige jachtslot te Honselersdijk een school opgericht waar cadetten van de infanterie en cavalerie hun onderricht zouden ontvangen. Maar de laatstgenoemde instelling had amper haar poorten geopend, toen de koning alweer op dit besluit terugkwam en bepaalde dat beide scholen moesten opgaan in één centrale officiersopleiding voor de gehele landmacht. Aldus ging eind 1809 in Den Haag de Koninklijke Militaire School van start.²⁴ Dat de situatie in Holland daarmee afweek van die in Frankrijk, kan voor Lodewijk geen bezwaar zijn geweest: *eigen* militair onderwijs was immers geheel in overeenstemming met zijn denkbeelden over ‘une armée nationale’.²⁵

Voortdurende interne reorganisaties waren er ook op het ministerie van Oorlog. Bovendien moest in 1808 nog eens het gehele departement, met veel kosten en omslag, van Den Haag naar Lodewijks nieuwe residentie, Amsterdam, verhuizen. De leiding van het departement was eveneens aan voortdurende verandering onderhevig: tijdens zijn vierjarige bewind hebben maar liefst zes personen – vijf generaals en een bureaucaat – de koning als minister van Oorlog gediend.²⁶

Voor de vestingen en fortificatiewerken, ‘les places fortes’ die Napoleon – zoals gezegd – van zo groot belang achtte voor de verdediging van de noordgrens van zijn rijk, ontbrak het in deze jaren evenmin aan plannen. Tot ongenoegen van de Franse keizer stonden die echter steeds in het kader van bezuinigingen. Bovendien werden die plannen ook hier in snel tempo door steeds weer nieuwe plannen van de koning vervangen, zodat er, afgezien van de versterking van de Linie van Amsterdam, tijdens Lodewijks regering niets noemenswaardigs met de ‘dode weermiddelen’ gebeurde.²⁷

Hoogst verwarrend waren de opeenvolgende koninklijke decreten met betrekking tot de afzonderlijke korpsen. Niet alleen hun benaming, maar ook hun indeling, samenstelling en sterkte waren aan voortdurende verandering onderhevig. Ook hun aantal wisselde onophoudelijk. Zo telde de Koninklijke Hollandse Armee bij het begin van Lodewijks bewind bijvoorbeeld 35 infanteriebataljons. In de vier jaar die volgden, werd dit aantal gewijzigd in respectievelijk 32, 29, 33, 34, 33, 30, 21, 20, 23, 31, 28 en ten slotte in 26 bataljons.²⁸

²⁴ J.A.M.M. Janssen, *Op weg naar Breda. De opleiding van officieren voor het Nederlandse leger tot aan de oprichting van de Koninklijke Militaire Academie in 1828* (Den Haag 1989) hfst. VII t/m X.

²⁵ Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) II, 3.

²⁶ H.A.J. van Schie, *Inventaris van de archieven van het Comité tot de Algemene Zaken van het Bondgenootschap te Lande, 1795-1798, van het ministerie van Oorlog, 1798-1810 (1813) en van enige zelfstandige organen van dit ministerie, 1793-1813* (Den Haag 1979), 55-59.

²⁷ Van Meijgaard, *De genie in de Bataafs-Franse tijd* (noot 23), 109-111.

²⁸ H. Ringoir, *De Nederlandse infanterie* (Bussum 1968), 46.

Een pronkzuchtig vorst

Zou men in deze fluctuatie in het aantal bataljons nog een poging kunnen zien het Hollandse troepentekort voor Napoleon te maskeren,²⁹ Lodewijks intensieve bemoeienis met de uitmonstering en uitrusting van zijn leger betrof een louter persoonlijke voorkeur, waarvan hij indertijd als dragonderkolonel al blijk had gegeven. De grondkleur van de infanterie-uniformen was bijvoorbeeld sinds het midden van de achttiende eeuw donkerblauw. Maar de koning vond witte kledij mooier en schreef deze kleur voor aan al zijn regimenten linie-infanterie en aan enkele van zijn cavalerie-eenheden.³⁰ Het was een omvangrijke en verreikende maatregel, die opnieuw grote kosten met zich bracht.

De meeste aandacht besteedde Lodewijk aan zijn Garde, die hij van zijn voorganger Schimmelpenninck had overgenomen. Maar terwijl de lijftroepen van de raadpensionaris al zo'n 1.350 man omvatten, kregen zij onder de koning een organieke sterkte van ruim 7.000 man, wat neerkwam op bijna eenderde van de totale landstrijdkrachten.³¹ Volgens Lodewijk breidde hij de Garde zo sterk uit omdat het zijn persoonlijke korps was, waarop Napoleon geen bondgenootschappelijke aanspraak kon maken, zodat 'il conservait ainsi le noyau toujours prêt d'une armée nationale'.³² Erg plausibel klinkt dit echter niet. Zich spiegelend aan de *Garde impériale* van zijn broer maakte Lodewijk van zijn Koninklijke Garde inderdaad een leger in het klein.

Maar in plaats van zich toe te leggen op vergroting van de gevechtskracht van deze elitesoldaten, ging de grillige bedilzucht van de koning ook hier niet verder dan uiterlijkheden en trivialiteiten. In een vrijwel ononderbroken stroom van decreten en verordeningen besliste Lodewijk over de vorm en kleur van knopen en kraagopslagen, borstkleppen en epauletten, lissen en nestels, sjako's en kolbakken van zijn Gardetroepen. Daarbij liep hij meer dan eens zichzelf voorbij. Zo besloot de koning begin maart 1807 het regiment grenadiers te paard om te vormen tot kurassiers. Maar omdat de vervaardiging van de bijbehorende helmen en borst- en rugharnassen veel tijd vergde, moest dit cavaleriekorps bijna anderhalf jaar dienst doen als kurassiers zonder kuras.³³ Het moge duidelijk zijn: de Garde was bij uitstek Lodewijks persoonlijke speeltje. De Garde was voor hem als het ware 'le Cinquième Dragons' in het kwadraat.

Een andere uiting van geldverkwistende militaire praalzucht, waarmee de Hollandse koning probeerde de Franse keizer te imiteren, was de invoering, in december 1806, van de titel 'Maarschalk van Holland', een eerbewijs dat de ge-

29 Toen na de inlijving van het Koninkrijk Holland bij het Franse keizerrijk Lodewijks troepen in augustus 1810 opgingen in de *Grande Armée*, bleek dat uit de bestaande acht infanterieregimenten slechts vijf voltallige regimenten konden worden geformeerd.

30 F.G. de Wilde, *De uniformen van het Nederlandse leger ten tijde van de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland, 1795-1810* (Amsterdam 1999), 123-124.

31 Vgl. D.C.A. van Hogendorp (ed.), *Mémoires du général Dirk van Hogendorp, comte de l'Empire etc.* (Den Haag 1887), 197.

32 Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) II, 3.

33 De Wilde, *De uniformen van het Nederlandse leger* (noot 30), 152-156.

Louis Bonaparte tijdens zijn ballingschap in Rome in 1815. Hij draagt het kolonelsuniform van de voormalige Hollandse Lijfgarde te Voet. Schilderij van Carl Christian Vogel von Vogelstein (1788-1868); Musée de Versailles (uit: Jean-Baptiste Wicar, Ritratti della famiglia Bonaparte, Napels 2004).

neraals Daendels en Dumonceau en de vice-admiraals VerHuell en De Winter ten deel viel. Toen hem dit besluit van Lodewijk ter ore kwam, schreef Napoleon woedend aan zijn broer:

Vous singez l'organisation de la France, lorsque vous vous trouvez dans des circonstances très différentes. Commencez donc par établir une conscription et avoir une armée!³⁴

Het imiteren van Napoleon in militaire uiterlijkheden strekte zich bij Lodewijk zelfs uit tot zijn persoonlijke voorkomen. Zoals bekend ging de Franse soldatenkeizer in het dagelijks leven welbewust eenvoudig gekleed. Bij voorkeur droeg hij een uniform. Niet dat van een generaal – zoals gebruik was bij zijn vorstelijke tijdgenoten elders in Europa³⁵ –, maar van een kolonel: meestal

³⁴ Napoleon aan Louis, 2-1-1807, in: F. Rocquain, *Napoléon Ier et le roi Louis, d'après les documents conservés aux Archives nationales* (Parijs 1875), 90.

³⁵ Vgl. Philip Mansel, 'Monarchy, Uniform and the Rise of the Frac 1760-1830', *Past & Present* 96 (aug.1982), 103-132.

*Louis Bonaparte en zijn tweede zoon Napoléon Louis in ballingschap in Rome, 1818. Louis draagt het uniform van de voormalige Hollandse Lijfgarde te Voet. Schilderij door Jean-Baptiste Wicar (1762-1834); Rome, Museo Napoleonico (uit: Jean-Baptiste Wicar, *Ritratti della famiglia Bonaparte*, Napels 2004).*

van één van zijn garderegimenten en bij voorkeur het kolonelsuniform van de Jagers te Paard. Lodewijk volgde zijn broer hierin volkomen. Een hofbeampte weet te melden dat de koning bijna evenveel kolonelsuniformen liet maken als er regimenten in zijn leger waren, waarbij ook hij – uiteraard – een voorkeur had voor het tenue van de Gardekorpsen.³⁶ Sterker nog, enkele jaren na zijn troonsafstand liet hij zich als balling door Carl Christian Vogel von Vogelstein en door Jean-Baptiste Wicar nog in een van zijn oude Hollandse kolonelsuniformen portretteren.

Een onoorlogszuchtige militair

De in de titel van deze bijdrage gestelde vraag, of er in juni 1806 een militair op de troon van het koninkrijk Holland plaatsnam, moet bevestigend worden beantwoord. Niet alleen door Lodewijks vorming en ervaring als legerofficier, door zijn rang van generaal, door de waardigheid van *Connétable*, maar ook

³⁶ [A. Garnier], *Het hof van Holland onder de regering van Lodewijk Bonaparte, door een auditeur* (Amsterdam 1823), 228.

– en zeker niet in de laatste plaats – door de militaire entourage en ambiance waarmee hij zich bij voorkeur omgaf, variërend van zijn vriendengroep van adjudanten tot zijn lievelingsregimenten en kolonelsuniformen.

Maar Lodewijk was wel een heel bijzonder soort militair. Afkerig van de oorlogsgruwelen op en naast het slagveld richtte zijn belangstelling zich meer op de uiterlijke vorm dan op de inhoud van het soldatenvak, meer op het vertoon dan op het vechten. Deze preoccupatie met de pracht en praal van uniformen en parades, met het militaire ceremonieel als uitingsvorm van de koninklijke macht, was echter volstrekt on-Hollands, zoals ook de daarmee gepaard gaande verkwisting on-Hollands was.³⁷ Lodewijks praal- en spilzucht zouden dan ook het eeuwenoude vooroordeel van zijn onderdanen tegen een vorstelijk bestuur hebben kunnen bevestigen, ware het niet dat diens onoorlogszuchtige houding de koning juist voor hen innam. Die houding was immers *wel* geheel in overeenstemming met ‘le caractère national’. Of zoals Lodewijk het zelf verwoordde: ‘ce que [les Hollandais] redoutent le plus, c’est un gouvernement militaire et des chefs qui se plaisent à la guerre’.³⁸ Met andere woorden, wanneer de monarchale regeringsvorm in militair opzicht niet meer inhield dan een oprethtevorst die graag soldaatje speelde, dan wilde de Hollander zich daar wel in schikken.

A.J.C.M. Gabriëls, Senior onderzoeker Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Den Haag (jos.gabriels@inghist.nl).

³⁷ Vgl. S. Girardin, *Mémoires* (2 Vol., Parijs 1834) I, 426-427: ‘Le roi, à son arrivée ici, a annoncé un esprit d’économie qui plaisait d’autant plus qu’il est dans le caractère national; il s’en est écarté beaucoup trop depuis. Il a monté une cour de la manière du monde la plus brillante. Il s’est donné une garde très-nombreuse et très-coûteuse. Dans un pays où la broderie était inconnue, tout le monde en est couvert; aussi l’impôt est-il considérablement augmenté’.

³⁸ Bonaparte, *Documens historiques* (noot 3) I, 255.